

SOSYAL MEDYA VE İFADE ÖZGÜRLÜĞÜ: İSTANBUL ESENYURT ÜNİVERSİTESİ ÖĞRENCİLERİ ÇERÇEVESİNDE BİR İNCELEME*

SOCIAL MEDIA AND FREEDOM OF EXPRESSION: A SURVEY ON ISTANBUL ESENYURT UNIVERSITY STUDENTS

Dikran M. ZENGİNKUZUCU

Doç. Dr.

İstanbul Esenyurt Üniversitesi

İşletme ve Yönetim Bilimleri Fakültesi

Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler

dikranzenginkuzucu@esenyurt.edu.tr

ÖZ

Bu araştırmada öğrencilerin ifade özgürlüğü hakkındaki farkındalıkları ve sosyal medyada ifade özgürlüğünü kullanımlarını ölçmek amaçlanmıştır. Türkiye ve uluslararası alanda sosyal medya, öğrenciler ve ifade özgürlüğü üzerine araştırmaların kısıtlılığı bu çalışmaya önem kazandırmaktadır. İstanbul Esenyurt Üniversitesi öğrencileri arasında bir anket ve katılımcıların tepkileri, görüşleri ve ifadeleri de not edilmek kaydıyla nitel unsurlarla desteklenerek karma bir yöntem izlenmiştir. Araştırma öğrencilerin ifade özgürlüğünü tanıdıkları, sosyal medyayı etkin şekilde kullandıkları ancak sosyal medyada ifade özgürlüğünün korunması konusunda beklenen farkındalığa sahip olmadıklarını göstermektedir. Araştırmanın sonucunda öğrencilerin ifade özgürlüğü konusunda bilgi sahibi oldukları ancak Anayasal haklarının farkında olmadığı ortaya çıkmıştır. Bu bakımdan üniversite öğrencilerine yönelik sosyal medyada karşılaşılan tehditler ve ifade özgürlüğü hakkında bilgilendirici programlar yürütülmesinin faydalı olacaktır.

Anahtar Kelimeler: *İfade özgürlüğü, sosyal medya, nefret söylemi, demokratik toplum, Türkiye*

ABSTRACT

This study investigates university students' awareness of freedom of expression, and their utilization of freedom of expression on social media platforms. The research is significant due to the dearth of studies examining the intersection of social media, university students, and freedom of expression both in Turkey and internationally. Employing a mixed-methods approach, the research collected data through a survey distributed to Istanbul Esenyurt University students, supplementing the quantitative findings with qualitative data derived from documenting participants' perspectives and statements. The results indicate that while students recognize and effectively use freedom of expression via social media, they do not exhibit the expected protective attitude toward maintaining their freedom of expression rights online. The article concludes that students grasp the concept of freedom of expression but are unaware of their constitutional rights. Consequently, implementing educational programs for university students that address threats encountered on social media and provide comprehensive information about constitutional freedom of expression rights is recommended.

Keywords: *Freedom of expression, social media, hate speech, democratic society, Türkiye.*

Makale Geliş Tarihi / Receiving Date 09.09.2025

Makale Kabul Tarihi / Acceptance Date 13.11.2025

Araştırma Makalesi/Research Paper

* Bu çalışma, İstanbul Esenyurt Üniversitesi tarafından Bu çalışma, BAP-2022/01-A numaralı Bilimsel Araştırma Projesi olarak desteklenmiştir.
Zenginkuzucu, M. Dikran. (2025). Sosyal Medya ve İfade Özgürlüğü: İstanbul Esenyurt Üniversitesi Öğrencileri Çerçevesinde Bir İnceleme, ieSBAD, 5(2), 143-168. DOI:10.61349/iesbad.1780910

1. GİRİŞ

İfade özgürlüğü haberleşme özgürlüğünü ve barışçıl düşünceleri herhangi bir kısıtlamaya tabi olmaksızın yayabilmeyi içeren temel bir hak ve özgürlüktür. İfade özgürlüğü, siyasi muhalefetin, çeşitli kültürel ifadelerin, yaratıcılığın ve yenilikçiliğin yanı sıra kişinin kendini ifade etme yoluyla kişiliğinin gelişmesi için de temel öneme sahiptir. Öte yandan, ifade özgürlüğünün kötüye kullanımı, örneğin kişisel hakların ihlal edilmesi, yalan haber yayma ve nefret söylemi tehditler olarak ortaya çıkmaktadır. Son dönemlerde sosyal medya kullanımı ve sosyal medyanın etki alanı gençler arasında çok yükselmiş ve gençler için haber alma, fikir üretme ve düşüncelerini ifade etme bakımından kamusal alanda en yaygın mecralar arasına girmiştir. Bu bakımdan gençlerin kişisel ve toplumsal gelişimi ile demokratik, barışçıl ve çoğulcu bir toplumun geleceği açısından sosyal medyada ifade özgürlüğünün önemi büyüktür. Araştırma, Kamusal Alan Kuramı perspektifinden hareketle, kamusal alanın çağdaş bir uzantısı olarak görülen sosyal medyanın öğrenciler tarafından kişisel gelişimlerini destekleme ve düşüncelerini yayma aracı olarak algılanışını incelemektedir. Aynı zamanda, öğrencilerin bu platformlarda karşılaştıkları tehdit algılarını da araştırmaktadır. Bu kapsamda, sosyal medyada ifade özgürlüğünü kullanma ve koruma bağlamında sağlıklı bir ortamın düzenlenmesine yönelik Anayasal haklar çerçevesindeki farkındalıkları da sorgulanacaktır.

Günümüzde sosyal medya ve onun toplumsal etkileri üzerine geniş bir bilimsel yazının olduğunu söylemek olanaklıdır (Van Dijck, 2013; Fuchs, 2021; Rosen, 2022). Bazı akademisyenler internet ve sosyal medyanın ifade özgürlüğünü kullanımına etkilerini araştırmışlardır (Naab, 2012; Balkin, 2018; Alegre, 2017). Ancak, sosyal medyanın özel olarak öğrencilerin ifade özgürlüklerini kullanımı üzerine etkileri hakkında araştırmalar sınırlı ve yetersiz sayıdadırlar (Pandow, 2019). Yazarlar sosyal medya ile, artık bilgiyi paylaşma, yorum yapma, içerik üretme gibi özelliklere sahip olan kullanıcıların dilediği gibi iletişim kurma özgürlüğüne sahip olduklarını vurgulamaktadır (Kakız, 2016: 489; Karataş ve Binark, 2016: 428-429). Ayrıca sosyal medya ortamları siyasal tercihlerin ifade edilmesinde, pekiştirilmesinde ve yaygınlaştırılmasında önemli işlev görmektedir (Bayraktutan vd., 2014: 60). Türkiye’de sosyal medya ve öğrenciler üzerine çalışmaların büyük kısmının üniversite öğrencilerinin internet bağımlılıkları (Özdemir, 2019) ve kimlik inşasına etkisi (Pierre, 2019) üzerine olduğu görülmektedir. İnternet kullanımı yüksek ve ifade özgürlüğü üzerine sorunları olan bir ülke olarak Türkiye’de sosyal medya ve ifade özgürlüğü üzerine araştırmaların çoğunluğu sosyal medyanın kötüye kullanımı ve sosyal medya üzerine yasal düzenlemeler ile baskılar üzerinedir. İnce Özer (2016: 99) sosyal medya kullanıcılarının sınırlı siyasal içerik üretimi ve paylaşımı yaptıklarını belirtmiş ve bunun düşüncelerinden ötürü soruşturulma ve/veya cezalandırılma korkusundan kaynaklandığını tespit etmiştir. Demirtaş’a göre, sosyal medya yoluyla kişisel hakların ihlali demokrasi ve ifade özgürlüğüne karşı tehdit oluşturmaktadır. Demirtaş (2019: 132-133) Türkiye’de bu tehdidin ortaya çıkması ve artmasının nedenleri şöyle sıralanabilir; (i) Sosyal medya kullanıcılarının, ifade hürriyetini ve basın-yayın hürriyetini doğru ve dürüst kullanma konusunda hassas davranmaması, (ii) Devletin sosyal medya alanında yasal düzenlemelerdeki sınırların aşılmasına yeterli önlemleri alamaması veya almaması, (iii) servis sağlayıcıların bu ihlalleri önleyebilecek bir rolü üstlenmemesi.

Sosyal medya ve şiddet konusundaki çalışmalar daha çok öğrenciler ve sosyal medyada zorbalık üzerine yoğunlaşmıştır (Akça, Sayımer, Salı ve Başak, 2014; Erdoğan, 2021; Gürkan, Atabay ve Gezgin 2022). Son dönemlerde ise sosyal medyada nefret söylemi üzerine

araştırmaların arttığı görülmektedir. Avşar ve Varış (2022: 356) özellikle Twitter'ın asenkron ve anonim iletişime açıklığı kullanıcıların kişilik özelliklerine göre saldırgan ve nefret söylemi içeren mesajlara yol açtığını gözlemlemiştir. Bilge (2016: 9) ise sosyal medyada nefret söyleminin sıkça görülmesini kolaylaştıran nedenler arasında sosyal medya mecralarının nefret söylemini üreten fail ile söyleme konu olan öznenin birbirini doğrudan görmediği ortamlar olmasının altını çizmiştir.

ELSA International'ın (2020: 6-21) öğrenciler ve onların sosyal medyada ifade özgürlüğüne ilişkin raporu Türkiye'yi de içeren değişik ülkelerde çoğunluğunu 18-23 yaş aralığını kapsayan farklı yaş grupları arasında yürütülmüş anketlere dayanmaktadır. Bu araştırma öğrencilerin ve genç çalışanların çoğunluğunun hakları ve özgürlükleri, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin kapsamı ve içeriği, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM)'nin işlevi hakkında geniş bilgi sahibi oldukları sonucunu ortaya koymuştur. Toptan (2024: 35) ise Suriyeli öğrenciler arasında yürüttüğü araştırmada sosyal medyayı aile, akraba ve arkadaşlarıyla iletişim kurmak amacıyla kullandıklarını tespit etmiştir. Öte yandan, Dinçer, pediatrik değerlendirmesinde gençlerin yüzde 18'inin son 3 ay içerisinde en az bir kez dijital nefret söylemine maruz kaldığını söylemiştir (Demir, 2023).

Bu araştırmanın amacı gençlerin ifade özgürlüğünün önemi, kapsamı ve sınırları hakkındaki farkındalıklarını anlamak, başta nefret söylemi olmak üzere ifade özgürlüğünün kötüye kullanımı ile karşılaşma sıklıklarını ve tepkilerini ölçmek, politika belirlemede yardımcı olmak ve bu konuda yapılacak ileriki çalışmalara veri ve kaynak üretmektir.

Bu çerçevede, bu çalışma üniversite öğrencilerinin sosyal medyayı etkin şekilde kullanımlarını, üniversite öğrencilerinin ifade özgürlüğü konusunda farkındalıklarını ve son olarak da üniversite öğrencilerinin sosyal medyada ifade özgürlüğüne verdikleri değeri irdelemektedir. Bu araştırmada, İstanbul Esenyurt Üniversitesi'nde 220 öğrenci arasında bir anket ve katılımcılarla görüşme yöntemlerini içeren karma bir yöntem kullanılmıştır.

Makalenin ilk bölümünde ifade özgürlüğünün tanımı ve önemi tartışılacaktır. Ardından ulusal ve uluslararası alanda ifade özgürlüğünün hukuksal çerçevesi ve korunması üzerinde durulacak, sosyal medya ve ifade özgürlüğünün kötüye kullanımı ve sınırı olarak nefret söylemi tartışılacaktır. Daha sonra sosyal medya, öğrenciler ve ifade özgürlüğü üzerine yazın taramasının ardından yöntem, bulgular, tartışma ve sonuçlar sunulacaktır.

1. İFADE ÖZGÜRLÜĞÜ VE NEFRET SÖYLEMİ

Demokratik ve çoğulcu bir toplumun temel taşlarından olan ifade özgürlüğü ile çoğulcu bir toplum için güncel en önemli tehditlerden biri olan nefret söylemi arasında sıkı bir ilişki bulunmaktadır. Toplum ve öğrenciler içerisinde ifade özgürlüğü ile nefret söyleminin sınırlarının algılanması ve tanınması özellikle sosyal medyada ifade özgürlüğünün kullanımı açısından büyük önem arz etmektedir.

2.1. İFADE ÖZGÜRLÜĞÜ: İÇERİK VE ÖNEMİ

İfade özgürlüğü, insanların gerek bireysel gerekse de toplumsal olarak gelişimi, kendini gerçekleştirme ve ilerlemesi açısından en önemli temel hak ve özgürlüklerden birisidir. Toplumsal tartışma, yani bireylerin bir araya gelerek sorunları ve farklı görüşleri müzakere etmesi, yeni fikirler ve çözümler üretmesi; insanı politik bir varlık yapan (Arendt, 1976: 297; 1988: 3) ve insan yaşamının temelini oluşturan ana unsurlardan biridir. İnsan hayatının ana niteliklerindendir

(Habermas, 2012). Günümüzde sosyal medya kamusal alanın modern uzantısı olarak tanımlanmaktadır (Bankler, 2006; Papacharissi, 2010; Binark, 2007; Peker, 2012). AİHM de ifade özgürlüğünün toplumun ilerlemesi ve her insanın gelişmesi için birincil koşul olan çoğulcu demokratik toplumun ana temellerinden birisini oluşturduğunu belirtmiştir. İfade özgürlüğü çoğulculuğun, hoşgörünün ve açık fikirliliğin gerekliliği olduğunun özellikle altını çizmiştir (AİHM, 1986, par. 46-47).

AİHM ifade özgürlüğünün kapsamını tanımlarken yalnızca lehte olduğu kabul edilen veya zararsız ya da önemsiz görülen bilgi ve düşünceler için değil, aynı zamanda devletin veya toplumun bir bölümü için saldırgan, şok edici veya rahatsız edici bilgi ve düşünceler için de uygulanacağını vurgulamıştır. (AİHM, 1976, par. 49). İfade özgürlüğü yalnızca düşüncelerin ve fikirlerin sözle dile getirilmesini kapsamamaktadır. Bu bakımdan ifade özgürlüğünün kullanılacağı birçok yol arasında, bunlarla sınırlı olmamakla birlikte, sözlü ya da yazılı olarak medya ve gazeteler, televizyon programları, radyo yayınları, sinema, resim ve diğer sanat eserleri, sözlü olmayan gösteriler, hatta giysi veya semboller ve her türlü uygun yöntem sayılabilir. Bu bakımdan, doğru ve zamanında bilgi talep etmek de bu özgürlüğün önemli bir koşuludur. Buna ek olarak, AİHM ifade özgürlüğünü demokratik toplumun köşe taşı olarak kabul etmektedir (AİHM, 1976, par. 49) ve her bireyin ifade özgürlüğünü kullanırken meşru olmayan ve orantısız her türlü müdahaleden korunmasını hükümetlerden istemektedir. Öte yandan, ifade özgürlüğünün sınırları olarak şiddet ve saldırıyı teşvik ve övmek, “nefret söylemi” ve kişinin şöhretinin korunması sayılabilir. Bu bakımdan, doğrudan ya da açık terör, şiddet ve soykırım kışkırtması, ayrımcılık, düşmanlık veya şiddeti teşvik edecek etnik, ırksal ve dinsel düşmanlığı savunmak, çocuk pornografisi, nefret söylemi, iftira ifade özgürlüğünün meşru kısıtlama nedenleri olarak görülmelidir (La Rue, 2011, par. 25) .

İfade özgürlüğü gerek uluslararası alanda insan hakları sözleşmeleri ve bildirgeleriyle gerekse de ulusal alanda Anayasalarda korunan temel bir özgürlüktür.¹ Türkiye Cumhuriyeti Anayasası öncelikle 25. maddesinde herkesin düşünce ve kanaat özgürlüğünü koruma altına alır ve kimsenin düşünce ve kanaatlerini açıklamaya zorlanamayacağını, düşünce kanaatleri sebebiyle kınanamayacağını ve suçlanamayacağını güvenceye alır. Anayasa’nın 26. maddesi şöyledir:

Herkes, düşünce ve kanaatlerini söz, yazı, resim veya başka yollarla tek başına veya toplu olarak açıklama ve yayma hakkına sahiptir. Bu hürriyet Resmî makamların müdahalesi olmaksızın haber veya fikir almak ya da vermek serbestliğini de kapsar.

Bu kapsamda, Türkiye Cumhuriyeti Anayasası bilgi alma ve talep etme hakkını da korumakta, düşünce ve kanaat edinme hakkını teşvik etmekte ve en sonu herhangi bir müdahaleye maruz kalmaksızın bu düşünce ve kanaatleri yayma hakkını tanımaktadır. Türkiye Cumhuriyeti Anayasası 26. maddesinin 2. fıkrasında ifade özgürlüğü “millî güvenlik, kamu düzeni, kamu güvenliği, Cumhuriyetin temel nitelikleri ve Devletin ülkesi ve milleti ile bölünmez bütünlüğünün korunması, suçların önlenmesi, suçluların cezalandırılması, Devlet sırrı olarak usulünce belirtilmiş bilgilerin açıklanmaması, başkalarının şöhret veya haklarının, özel ve aile hayatlarının yahut kanunun öngördüğü meslek sırlarının korunması veya yargılama görevinin gereğine uygun olarak yerine

¹ İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi’nin 19. maddesi ifade özgürlüğünü tüm halkların ulaşmaya gayret ettiği ortak ölçütlerden biri olarak sayar. Birleşmiş Milletler Medeni ve Siyasi Haklar Paketi da 19. maddesinde ifade özgürlüğünü korur. Bunlara ek olarak, insan hakları ve temel özgürlüklerin korunması ve teşvik edilmesine ilişkin istisnasız tüm bölgesel ve uluslararası sözleşmeler ifade özgürlüğünü tanıır ve korur: Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi 10. madde, Amerikan İnsan Hakları Sözleşmesi 13. madde, Afrika İnsan ve Halkların Hakları Şartı 9. madde, Arap İnsan Hakları Şartı 32. madde.

getirilmesi amaçlarıyla sınırlanabilir” demektedir. Bu bağlamda, Anayasa Mahkemesi (AYM) ifade özgürlüğünü demokratik bir toplum düzeni için bir gerek ve ön koşul olarak tanımlamıştır ve sınırlama gereklerinin en dar şekilde ve ifade özgürlüğünün korunması lehine yorumlanması gerektiğinin altını çizmiştir.

Günümüzde teknolojik gelişmeler sayesinde internet ve sosyal medya insanların ana iletişim platformu haline gelmiştir (Castells, 2012). Son zamanlarda teknolojik gelişmeler internetin ve sosyal medyanın bilgi alma ve fikir alışverişi yoluyla siyasal iletişimde kullanımının önemini artırmıştır. Sosyal medyadaki bu muazzam büyüme, onu hem politikacılar hem de vatandaşlar tarafından giderek artan bir şekilde siyasal bağlamda kullanılır kılmıştır (Graciyal & Viswam, 2018: 111). Bu bakımdan, sosyal medya bugün bilgi edinme ve düşüncelerin yayılması bakımından sorgulanamaz şekilde başrol üstlenmektedir. Bu bağlamda, sosyal ağlar bireylerin kendilerini ifade etmesini sağlayan en etkili araçlardır (Şen ve Şen, 2015: 133).

Öte yandan, her güncel teknolojik yenilik fırsatlar kadar tehditler de yaratmaktadır. Sosyal medyanın anonim ve hızlı yapısı çok sayıda ve çok yönlü kötüye kullanımların önünü açmaktadır. Ayrıca otoriterleşme eğilimindeki hükümetler muhalefeti bastırmak için sosyal medya ve kullanıcılarını kontrol etmeyi ve baskılamayı amaçlamaktadırlar. Freedom House’un internet özgürlüğüne ilişkin yayınladığı bir raporda 70 ülke arasında 21’i “özgür değil” ve 32’i “kısmen özgür” olarak nitelenmiştir. 2023 yılında Türkiye özellikle “içerik kısıtlamaları” ve “kullanıcı hakları ihlalleri” nedenleriyle özgür olmayan ülkeler arasında sayılmıştır (Freedom House, 2023).

2.2 NEFRET SÖYLEMİ

Günümüzde “nefret söylemi”nin net bir tanımı olmamasına karşın birçok uluslararası belge ve sözleşme dezavantajlı grupların aşağılayıcı ve onlara karşı şiddeti teşvik edici saldırganlıkları yasaklamaktadır. Diğer birçoklarının yanı sıra Birleşmiş Milletler (BM) Medeni ve Siyasi Haklar Paketi 20/2. maddesi “Ayrımcılığa, kin ve nefrete veya şiddete tahrik eden herhangi bir ulusal, ırksal veya dinsel düşmanlığın savunulması”nın Taraf Devletlerce hukuksal olarak tarafından yasaklanmasını öngörmektedir. Ayrıca 1965 BM Her Türlü Irk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılması Sözleşmesi 4. maddesi “bir renk veya etnik kökenden olan bir ırkın veya bir kişi grubunun üstünlüğüne dayanan veya herhangi bir biçimde ırk düşmanlığını veya ayrımcılığını meşru göstermeye teşebbüs eden fikirlere veya teorilere dayanan bütün propagandaları ve örgütleri” yasaklamakta ve mahkûm edilmesini öngörmektedir.

Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi nefret söylemini “saldırgan milliyetçilik ve etnik merkezcilikle azınlıklara, göçmenlere ve göçmen kökenli insanlara karşı ayrımcılık ve düşmanlığı ifade eden hoşgörüsüzlük dâhil olacak şekilde ırkçı nefreti, yabancı düşmanlığını, antisemitizmi veya hoşgörüsüzlüğe dayalı diğer nefret türlerini yayan, kışkırtan, teşvik eden veya haklı çıkaran her türlü ifade biçimi” olarak tanımlamaktadır (Council of Europe, Committee of Ministers, 1997: 77). Mari Matsuda (1993: 24-26) bu tür saldırgan ifadelerin bir sonucunun ve bedelinin olduğunun altını çizmiş ve geçmişte böyle aşağılanan grupların sonuçlar bakımından orantısız bir bedel ödemek zorunda kalmış olduklarını tespit etmiştir. Çoğu demokratik devlet nefret söylemine karşı özel yasalar kabul etmişlerdir. Türkiye nefret söylemine karşı özel bir yasa kabul etmemiş olmakla birlikte Türk Ceza Kanunu (TCK) 122.² maddesi nefret ve ayrımcılık suçunu tanımlar ve cezaya bağlar.³

² Türk Ceza Kanunu, Kanun no: 5237, Kabul T. 26/9/2004. RG sayı: 25611, 12/10/2004.

³ Dil, ırk, milliyet, renk, cinsiyet, engellilik, siyasi düşünce, felsefi inanç, din veya mezhep farklılığından kaynaklanan nefret

Günümüzde haber almak ile görüş ve düşüncelerin ifadesinde veya değiş tokuşunda sosyal medyanın oynadığı kritik rol yadsınamaz. Öte yandan, sosyal medyada nefret söylemi sıklıkla kullanılmaktadır ve bu alan tam olarak düzenlenememiştir. Her ne kadar birçok Avrupa ülkesi nefret söylemiyle mücadelede etkisiz kalmışsa da AİHM toplumdaki dezavantajlı grupları incitmeye yönelik çevrimiçi nefret söylemini mahkûm etmektedir.

Sosyal medyanın kullanımındaki serbestlik, kolaylıklar ve bilinçsizlikler nedeniyle nefret söyleminin yaygınlaştığı görülmüştür (Avşar ve Varış, 2022: 353). Bu durumun üniversite öğrencisi gençleri etkilemesi olağandır.

2.3. SOSYAL MEDYA VE İFADE ÖZGÜRLÜĞÜ

Günümüzde dünya nüfusunun yaklaşık %68,3'ünü oluşturan 5,48 milyar kişi sosyal medya kullanıcısıdır ve bu oran giderek artmaktadır (We Are Social & Hootsuite, 2023a). Etkin olarak sosyal medya kullanıcısı olan nüfus ise 4,8 milyarın üzerine çıkmıştır. Bu bakımdan sosyal medya günlük yaşamın bir parçası haline gelmiştir ve kullanımı politik, toplumsal ve kişisel ilişkilerde artan bir etkiye sahip olmuştur (Rosen, 2022: 1). Günümüzün en çok tercih edilen sosyal medya platformları arasında You Tube, Facebook, Instagram, Twitter, Snapchat, Tik Tok ile WhatsApp, Telegram ve diğer mesajlaşma uygulamaları sayılabilir (Statistica, 2022). Bu platformların sayısı her kullanıcı kuşağı ile artmaktadır. Hootsuite and We Are Social (2023a) tarafından yayınlanan 2023 Küresel Dijital Dünya Gözden Geçirme Raporu'na göre internette geçirilen günlük ortalama zaman 6 saat 35 dakikayı bulmaktadır. Bu zaman ağırlıklı olarak haber yayınlarının izlenmesi ve dinlenmesi, sosyal medya kullanımı ve yazılı basının okunmasına ayrılmaktadır. Rapor, kullanıcılarının interneti daha çok bilgiye erişim (%61), iletişim (%55,2) ile gelişmelerden ve olaylardan haberdar olmak (%53) amacıyla kullandıklarını göstermektedir.

Türk İstatistik Kurumuna (TÜİK) (TÜİK, 2023) göre Türkiye'de 16-74 yaş arası halkın %95,5'inin internete erişimi bulunmaktadır ve bunların %87,1'i düzenli ve aktif olarak internet kullanmaktadır. Bir diğer araştırma Türkiye'de toplam nüfusun %73,1'inin yani 62,55 milyon kişi aktif olarak sosyal medya kullandığını ve sosyal medyada günlük ortalama 3 saat 47 dakika geçirdiklerini göstermektedir. Türkiye'de en çok tercih edilen sosyal medya platformları olarak YouTube, Instagram, WhatsApp, Facebook ve Twitter öne çıkmıştır (We Are Social & Hootsuite, 2023b).

Kuşkusuz toplumun geniş kesimi için günümüzde internet ve sosyal medya haber ve fikirlere erişim, bir düşünce ve görüş oluşturmak, görüşleri iletmek ve değiş tokuş etmek, haberleri yaymak ve fikirleri ifade etmek için birincil kaynak haline gelmiştir. Bu tespit şüphesiz gençler ve özellikle öğrenciler için çok daha fazla geçerlidir. Günümüz gençliği, 30 yaş altındaki nüfus, internetin geliştirilmiş olduğu ve sosyal medyanın kullanıldığı bir dönemde dünyaya gelmişlerdir. Bu bakımdan sosyal medya ifade özgürlüğü bakımından önemli bir rol oynamaktadır. AİHM bu durumu şöyle ifade etmiştir: “[İ]nternetin günümüzde bireyler tarafından haber ve görüş alma ve verme özgürlüklerini kullanmalarında başlıca araçlardan biri haline geldiğini de göz önünde bulundurmamak gerekmektedir: İnternette, siyasi sorunlar ya da kamu menfaati ile ilgili çalışmalara ve tartışmalara katılmaya yönelik temel araçlar bulunmaktadır...” Öte yandan Mahkeme, internet

nedeniyle;

a) Bir kişiye kamuya arz edilmiş olan bir taşınır veya taşınmaz malın satılmasını, devrini veya kiraya verilmesini,

b) Bir kişinin kamuya arz edilmiş belli bir hizmetten yararlanmasını,

c) Bir kişinin işe alınmasını,

d) Bir kişinin olağan bir ekonomik etkinlikte bulunmasını,

engelleyen kimse, bir yıldan üç yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır

sitelerinin ifade özgürlüğünün kullanılmasında taşıdığı önemle ilgili olarak, “internet sitelerinin, erişilebilirlikleri ve çok sayıda veriyi saklamak ve yaymak konusundaki yeterlilikleri sayesinde, halkın güncel haberlere erişimine ve daha genel olarak haberlerin iletilmesinin kolaylaşmasına büyük oranda hizmet ettiklerini” hatırlatmaktadır. Kullanıcıların internet üzerinden kendilerini anlatma ve ifade etme imkânı ifade özgürlüğünün kullanılması bakımından emsalsiz bir araçtır. Öte yandan, yanlış ve yalan haber yayma ya da nefret söylemi gibi sosyal medyanın kötüye kullanımı bireyler ve toplum için yıkıcı sonuçlara neden olabileceği de yadsınamaz (Alegre, 2017: 227-228). AYM de TİB tarafından verilen bir Twitter’a erişimin engellenmesi kararının, haber alma ve verme özgürlüğü hakkını ihlal ettiğine hükmederken sosyal medyada haber ve düşüncelerin kısa süre içinde güncelliğini yitirip etki ve değerini kaybetme riski bulunduğunu ve bundan dolayı bahse konu sitenin aktif kullanıcıları olan başvuranların söz konusu erişim engelinin ivedilikle kaldırılması bakımından menfaatleri bulunduğunu belirtilmiştir. Bu tür arzulanmayan sonuçların engellenmesinde en etkin ve göz ardı edilemez önlem kuşkusuz bireyleri ve toplumu ifade özgürlüğünün önemi ve onun kötüye kullanımları ile ilgili tam olarak uyanık tutmaktır. Öğrenciler sosyal medyayı etkin şekilde kullanan ve bu yolla görüşlerinin, kişiliklerinin ve kişisel gelişimlerinin sosyal medyadan etkilendiği özel bir gruptur. Üniversite öğrencileri gençlerin sadece bir kısmını oluşturur ancak onların eğitimsiz yaşlılarına göre hakları konusunda daha uyanık olduğu varsayılmaktadır ve konumları itibarıyla toplumun geleceği için önem arz etmektedirler. Üniversite gençlerin farklı toplumsal, coğrafi ve kültürel çevrelerden yeni arkadaşlar edindikleri bir ortamdır. Bu şekilde, üniversitede gençler farklı görüş ve deneyimlerle karakterlerini geliştirirler. İnternet ve sosyal medya sayesinde günümüz üniversite öğrencileri kendi fiziksel çevrelerinden de özgürleşmişlerdir. Bu bağlamda, üniversite öğrencilerinin sosyal medyada ifade özgürlüğü kişisel gelişim ve toplumun geleceği bakımından anahtar önemdedir. Üniversite öğrencilerinin ifade özgürlükleri hakkında bilinçli olmaları şu etmenleri içerdiğini varsayabiliriz: (1) kavramın bilincinde olmak, (2) hukuksal haklarının bilincinde olmak ve (3) hak ve özgürlüklerine karşı tehditlerin bilincinde olmak.

2. YÖNTEM

Bu çalışma İstanbul Esenyurt Üniversitesi öğrencileri arasında sosyal medyanın iletişim, bilgi üretme, paylaşma ve edinme aracı olarak nasıl kullanıldığını tespit etmeyi amaçlamaktadır. Buna koşut olarak üniversite öğrencilerinin sosyal medyada ifade özgürlüğünü kullanımları ile nefret söylemi üzerine farkındalıklarını ve sosyal medyanın düzenlenmesi hakkında verdikleri tepkiyi ölçmeyi de hedeflemektedir. Bu bakımdan, araştırmanın özünü İstanbul Esenyurt Üniversitesi örnekleminde üniversite öğrencilerinin sosyal medyada ifade özgürlüklerini kullanıp kullanmadıkları ve sosyal medya kullanırken nefret söylemiyle karşılaşp karşılaşmadıkları oluşturmaktadır. Araştırmanın özgün hipotezleri şunlardır (Tablo 1):

- H10 Üniversite öğrencileri sosyal medyayı etkin şekilde kullanmaktadırlar (SM)
- H20 Üniversite öğrencilerinin ifade özgürlüğü konusunda farkındalıkları vardır (İÖ)
- H30 Üniversite öğrencileri sosyal medyada ifade özgürlüğüne değer vermektedirler (DE)

Hipotez	H	Konu	Amaç	Beklenti	Değer	Tam Puan	Hipotezin Kabulü
1. Öğrenciler sosyal medyayı etkin olarak kullanıyorlar (SM)	1.1	Kullanılan sosyal medya araçları	Sosyal medya araçlarının kullanım sıklığı	Günde 3:45 saatten çok	Kullanım süresi / Toplam cevap	24	3,5/24
	1.2	Kullanılan profil	Kullanıcıların sosyal medyada açık ya da kapalı profil kullanımı	Açık	(Beklenen cevap x 10) / Toplam cevap	10	5/10
	1.3	Sosyal medya kullanma amacı	Sosyal medyayı haber alma, verme ve görüşleri ifade etme amacıyla kullanım	Haber almak, Toplumsal ve siyasal görüşlerimi paylaşmak	(Beklenen cevap x 10) / Toplam cevap	10	5/10
	1.4	Sosyal medya paylaşımları	Sosyal medyayı haber verme ve görüşlerini ifade etmek için kullanım	Önemli gördüğüm haber ve linkleri, Düşüncelerim ve görüşlerim, Diğer kişilerin düşünceleri ve görüşleri	(Beklenen cevap x 10) / Toplam cevap	10	5/10
2. Öğrenciler ifade özgürlüğünü tanıyorlar (İÖ)	2.1	İfade özgürlüğünün önemi	İfade özgürlüğünün kişisel ve toplumsal gelişim için önemi hakkındaki görüş (6 unsur)	Önemli bulma (5)	(Toplam Puan x 10)/30	10	5/10
	2.2	İfade özgürlüğünün bilinmesi	İfade özgürlüğü tanımının öğelerini tanıma (6 öğe)	İlk 3 öğeyi kabul (5) - son öğeyi ret (1)	(İlk 3 puanToplamı- 4. öğe)x10/12)	10	5/10
	2.3	İfade özgürlüğünün Anayasal korunması	İfade özgürlüğü kapsamında Anayasada korunan hakların bilinmesi (14 hak)	Evet	(Evet sayısı x 10)/14	10	5/10
	2.4	Nefret Söyleminin tanınması	Nefret söylemi tanımına giren eylemler hakkında düşüncelerin öğrenmesi (7 öğe)	İlk öğeyi ret (1) - Diğer 6 öğeyi kabul (5)	(Son 6 puanToplamı-1. öğe)x10/37)	10	5/10
3. Öğrenciler sosyal medyada ifade özgürlüğünün korunmasına önem veriyorlar (DE)	3.1	Sosyal medyada ifade özgürlüğü	Sosyal medya kullanıcısının ifade özgürlüğünün korunması	Hayır	(Evet sayısı x 10)/Toplam	10	5/10
	3.2	Sosyal medyada ifade özgürlüğü	Sosyal medya kullanıcısının özgürce paylaşımında	Evet	(Evet sayısı x 10)/Toplam	10	5/10

			bulunabileceğini düşünmesi				
	3.3	Sosyal medyada ifade özgürlüğüne karşı eylemlerle karşılaşma	Sosyal medya kullanıcısının ifade özgürlüğünü ihlal edici eylemlerle karşılaşma sıklığı (4 ihlal)	Hiç karşılaşmadım	(Beklenen cevap x 10) / Toplam cevap	10	5/10
	3.4	Sosyal medya düzenlemesinin etkisi	Hükümet tarafından yapılacak yeni bir sosyal medya düzenlemesine kullanıcının ifade özgürlüğünü kısıtlayıcı etkisi olmasından endişe duyması	İfade özgürlüğümü kısıtlar, sansürü artırır, Beni rahatsız eder	(Beklenen cevap)x10/Toplam cevap)	10	5/10

Tablo 1: Araştırmanın hipotezleri ve ölçüm

Hipotezlerin kabulü için belirli bir verinin olduğu durumlarda (örneğin günlük sosyal medya kullanım süreleri) bu veriler, Likert ölçeği kullanılan sorularda 3 ve üstü, diğer sorularda ise ortalama kabul eşiği olarak alınmıştır.

Bu veriler, Üniversite öğrencilerinin sosyal medyada ifade özgürlüğü ile nefret söylemi üzerine farkındalıkları ve sosyal medyanın kötüye kullanımı durumunda verdikleri tepkiyi ölçmeye yönelik veri toplamak ve yorumlamak amacıyla sayısal bir model tasarlanmıştır.

Bu araştırmanın evrenini İstanbul Esenyurt Üniversitesi öğrencileri oluşturmaktadır. 2023-2024 eğitim yılında İstanbul Esenyurt Üniversitesi'nde kayıtlı 10.747 öğrenci bulunmaktadır (Tablo 2).

	E	K	T
Ön lisans	2.535	2.081	4.616
Lisans	3.022	2.288	5.310
Yüksek lisans / Doktora	439	382	821
Toplam	5.996	4.751	10.747

Tablo 2: İstanbul Esenyurt Üniversitesi öğrencilerinin derece ve cinsiyete göre dağılımı

Araştırmanın veri toplama aşaması Mart-Mayıs 2024 tarihleri arasında rastgele seçilen İstanbul Esenyurt Üniversitesi öğrencileri arasında bir anket çalışması ile yürütülmüş ve bu kantitatif çalışma katılımcıların tepkileri, görüşleri ve ifadeleri de not edilmek kaydıyla nitel unsurlarla desteklenerek karma bir yöntem izlenmiştir. Anket çalışmasına 220 öğrenci katılmıştır (Tablo 3).

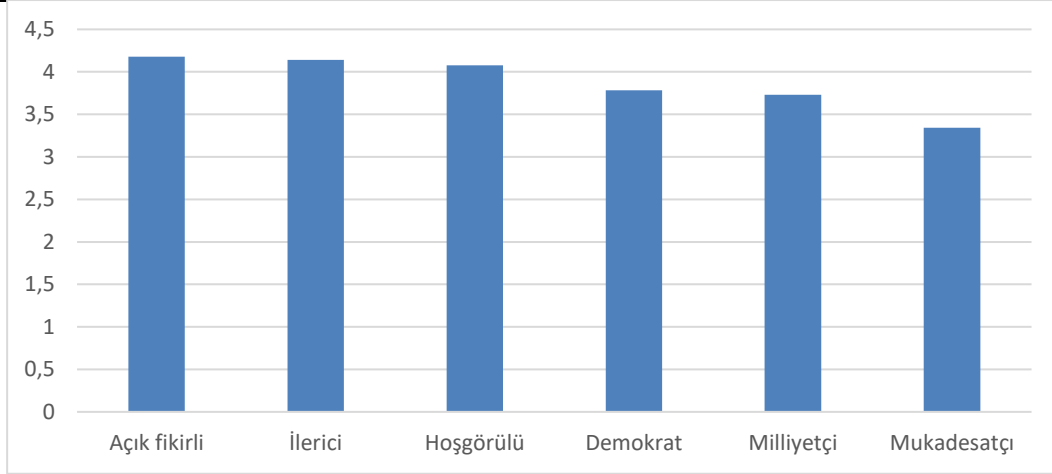
Değişken	Kategori	n	%
Cinsiyet	Erkek	100	45,5%
	Kadın	118	53,6%
	Diğer/Belirtmedi	2	0,9%
Derece	Ön lisans	72	32,7%
	Lisans	147	66,8%
	Yüksek lisans	1	0,5%
Uyruk	T.C.	192	87,3%
	Yabancı	28	12,7%
Yaş	18 yaş altı	1	0,5%
	18-25 yaş arası	192	87,3%
	25 yaş üstü	27	12,3%
Program	Mühendislik ve Mimarlık	35	15,9%
	Sağlık	70	31,8%
	İşletme ve Yönetim Bilimleri	39	17,7%
	İnsan ve Toplum Bilimleri	30	13,6%
	Meslek Okulları	36	16,4%
	Spor	10	4,5%

Tablo 3: Örneklem özellikleri

Örneklem büyüklüğünün yeterliliğinin ölçülmesi için evren standart sapması (σ) bilinmediği için aşağıdaki formüle başvurulmuştur (Özdamar, 2003: 116-118) ve $\alpha=0,05$ için $p=0,5$ 'te 220 kişilik örneklem büyüklüğünün yeterli olduğu görülmüştür:

$$n = \frac{N \cdot p^2 \cdot t^2 \alpha_{sd}}{(N-1) \cdot d^2}$$

Katılımcılardan 5'li Likert ölçeği (1=çok zayıf, 5= çok güçlü) kullanarak kendilerini nasıl tanımladıkları sorulmuştur. Öğrencilerin kendilerini çoğunlukla ilerici, hoşgörülü ve açık fikirli ve olarak tanımlamışlardır (Şekil 1).

Şekil 1: Öğrencilerin kendilerini tanımladıkları özellikleri

3. BULGULAR

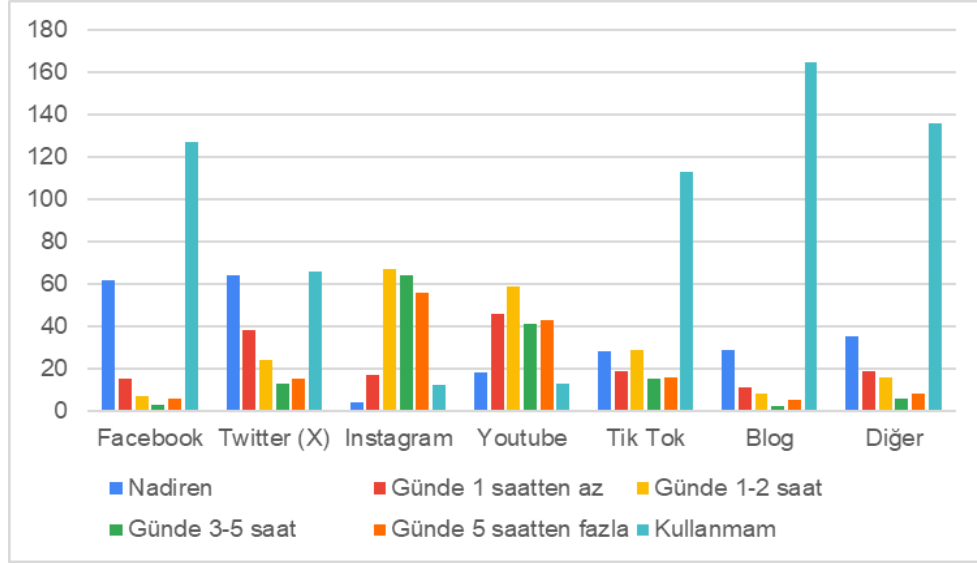
Anket soruları üniversite öğrencilerinin sosyal medya kullanımı, genel olarak ve sosyal medyada ifade özgürlüğü ve nefret söylemine yönelik farkındalıkları ile sosyal medyada ifade özgürlüğünün korunması ve yasal düzenlemeye karşı tepkilerini ölçmeye ve anlamaya yönelik sorular içermektedir. Bu bakımdan anket araştırmanın dört hipotezini ölçmeye yönelik dört bölümden oluşmaktaydı (Tablo 4).

No	Bölüm	Değişken	Hipotez
1.	Sosyal Medya Kullanımı	Sıklık	SM
		Platformlar	
		Profil	
		Erişim	
		Paylaşım	
2.	İfade Özgürlüğü	İfade özgürlüğünün unsurları	İÖ
		İfade özgürlüğünün önemi	
		İfade özgürlüğünün Türkiye’de Anayasal korunması	
		Nefret söylemiyle karşılaşma sıklığı	
3.	Sosyal Medyada İfade Özgürlüğü	Sosyal medyada ifade özgürlüğünün kısıtlanması	DE
		Sosyal medyada paylaşımda bulunurken endişe duyma	
		Sosyal medyada ifade özgürlüğüne karşı tehditler	
		Türkiye’de ifade özgürlüğüne yönelik yasal düzenlemeler	
		Sosyal medyada ifade özgürlüğünü ihlal eden eylemlerle karşılaşma sıklığı	

4.1. SOSYAL MEDYA KULLANIMI

Araştırmaya katılan öğrencilerin büyük bölümünün sosyal medya kullandığı görülmüştür. Sadece bir öğrenci hiçbir sosyal medya platformunu kullanmadığını ifade etmiştir. Araştırma sonuçları öğrencilerin en favori sosyal medya platformlarının Instagram ve YouTube olduğunu

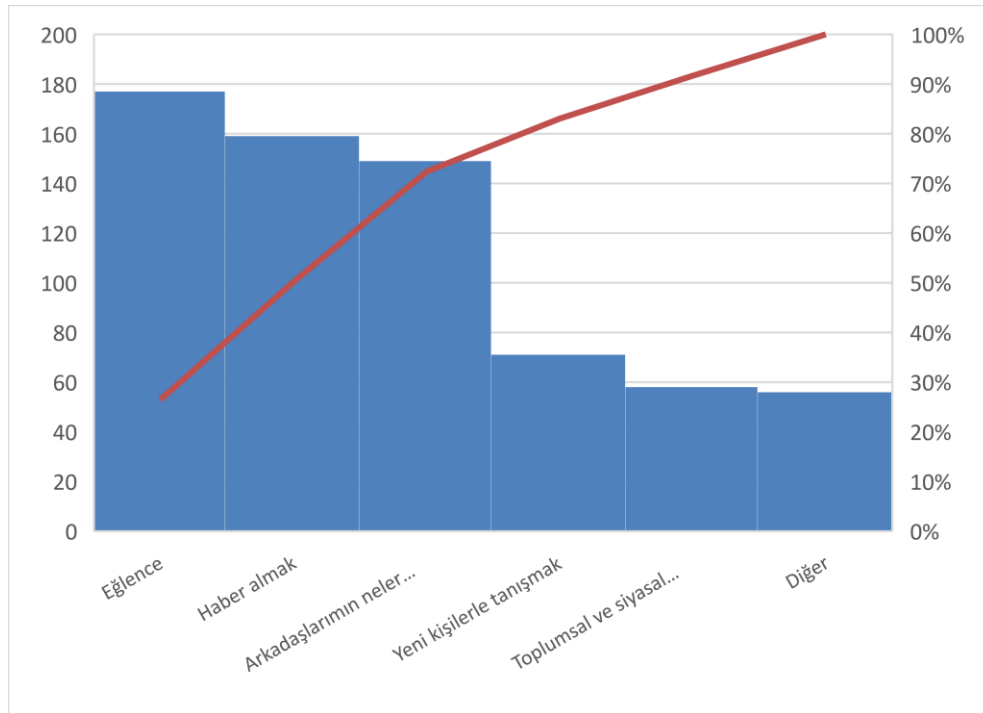
göstermektedir. Bu platformları Twitter (X) takip etmektedir (Şekil 2).

	Facebook	Twitter (X)	Instagram	Youtube	Tik Tok	Blog	Diğer
Nadiren	62	64	4	18	28	29	35
Günde 1 saatten az	15	38	17	46	19	11	19
Günde 1-2 saat	7	24	67	59	29	8	16
Günde 3-5 saat	3	13	64	41	15	2	6
Günde 5 saatten fazla	6	15	56	43	16	5	8
Kullanmam	127	66	12	13	113	165	136
	220	220	220	220	220	220	220

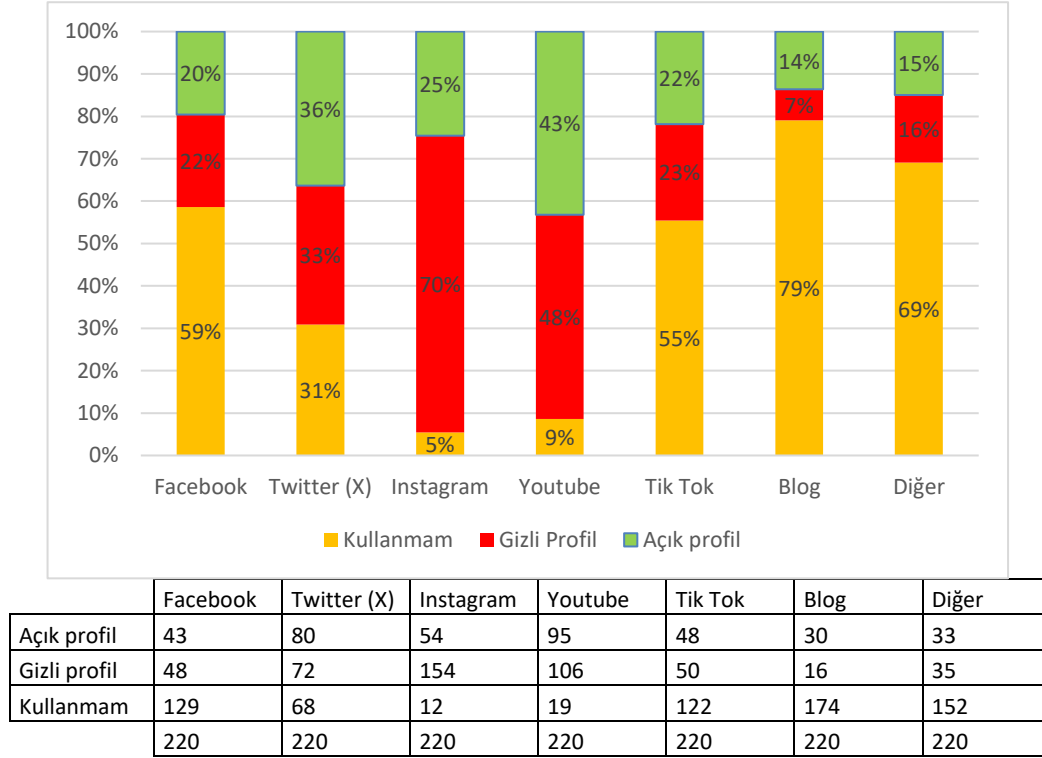
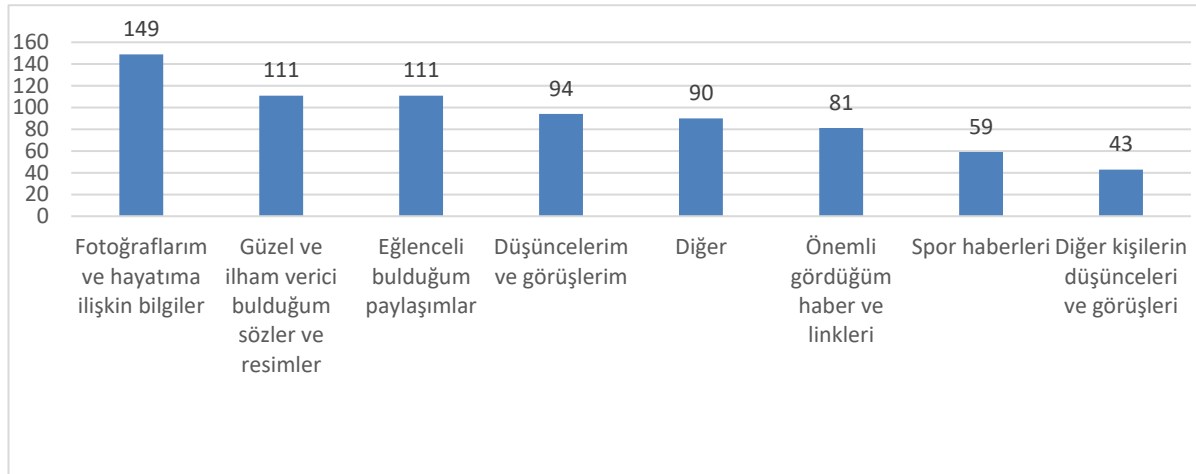
Şekil 2: Öğrencilerin sosyal medya platformlarını kullanma sıklıkları

Öğrenciler sosyal medya platformlarını en çok eğlence amacıyla kullandıklarını belirtmişlerdir (n=177). Öğrencilerin sosyal medya platformlarını diğer kullanım amaçları arasında haber almak (n=159) ve arkadaşlarının neler yaptığını takip etmek (n=149) başta gelmektedirler (Şekil 3).

Şekil 3: Öğrencilerin sosyal medya platformlarını kullanım amaçları

Öğrencilerin çoğunluğunun Twitter (X) dışındaki sosyal medya platformlarını kullanırken profillerini gizli tuttukları veya sakladıkları görülmektedir (Şekil 4). Öğrencilerle görüşmelerde profillerin özellikle Facebook ve Instagram’da özel resimlerin ve kişisel bilgilerin çalınması endişesi sonucunda gizli tutulduğu anlaşılmaktadır.

Şekil 4: Sosyal medya sayfalarında açık ve gizli profille görünme

Öğrencilerin çoğunluğu sosyal medyada fotoğraflarını ve hayatına ilişkin bilgiler paylaştığını ifade etmiştir (n=149). Sosyal medyada fotoğraflarını ve hayatına ilişkin bilgiler paylaşanları 111’er öğrenci ile güzel ve ilham verici bulunan sözleri ve resimleri paylaşmak ile eğlenceli bulunan paylaşımlar yapmak izlemiştir. Öğrencilerin %43’ü sosyal medya platformlarını düşünce ve görüşlerini paylaşmak için kullandığını belirtmiştir (n=94) (Şekil 5).

Şekil 1: Sosyal medyada en çok yapılan paylaşım

Sosyal medyada düşünce ve görüşlerini paylaşan öğrencilerin ağırlıklı olarak gizli profil ile paylaşım yapmadıkları görülmektedir (Tablo 5).

	Katsayılar	Standart Hata	t Stat	P-değeri
Kesişim	1,12217577	0,069788	16,07982	6,92E-39
Gizli profil	-0,16731898	0,016814	-9,95116	1,79E-19

4.2. İFADE ÖZGÜRLÜĞÜ HAKKINDA FARKINDALIK

Öğrencilerin ifade özgürlüğünü tanımları, önemi hakkında farkındalıkları ve ifade özgürlüğünü düzenleyen yasal çerçeve hakkında bilgileri araştırmanın önemli bir bölümünü oluşturmaktadır.

4.2.1. İFADE ÖZGÜRLÜĞÜNÜN UNSURLARI VE ÖNEMİ

Araştırmaya katılan öğrencilere 5’li Likert ölçeği kullanılarak ifade özgürlüğünün kişisel gelişim, toplumsal ilerleme, demokratik toplumun gelişmesi ve korunması, hoşgörünün gelişmesi, önyargıların kırılması ve çoğulcu bir toplum açısından değeri ve önemi sorulmuştur (1=Kesinlikle katılmam, 5=Kesinlikle katılıyorum). Soruların iç tutarlılığı ve güvenilirliğini ölçmek amacıyla bulunan Cronbach’ın Alpha değeri 0,82 olmuştur ve bu bakımdan anketin iç tutarlılığına sahip olduğu görülmüştür. Öğrencilerin çoğunluk ifade özgürlüğünün kişisel gelişim (4,40) ve toplumsal gelişim (4,39) için önemini öne çıkarmışlardır. Öğrenciler yine ifade özgürlüğünün demokratik toplumun gelişmesi ve korunması (4,27), hoşgörünün gelişmesi (4,24) ve önyargıların kırılması (4,21) için önemli olduğunu düşünmektedirler. Öğrenciler çoğulcu bir toplum için temel oluşturması (3,87) bakımından da ifade özgürlüğünün önemini kabul etmektedirler (Tablo 6).

	Ortalama	Std. Sapma
Kişisel gelişim	4,40	0,97
Toplumsal ilerleme	4,39	0,98
Demokratik toplumun gelişmesi ve korunması	4,27	0,98
Hoşgörünün gelişmesi	4,24	1,08
Önyargıların kırılması	4,21	1,12
Çoğulcu bir toplum	3,87	1,08

Tablo 6: İfade özgürlüğünün önemi

Katılımcı öğrencilere ifade özgürlüğünün kapsamı hakkında 5’li Likert ölçeği kullanılarak görüşleri sorulduğunda (1=Kesinlikle katılmam, 5=Kesinlikle katılıyorum) “silahlı şiddeti övmek” dışında diğer unsurların 3’ten büyük çıkması beklenmekteydi. Öğrenciler beklendiği şekilde “meşru görülen bir amaca ulaşmak için silahlı bir eylemi övmek veya önermek” şıkkına katılmaz (1,30) “toplumun alışık olmadığı fikirleri dile getirmek” (3,75) ve “toplumun sarsıcı bulabileceği düşünceleri dile getirmek” (3,10) şıklarına katılırlarken “yeni bir dini görüşü övmek ve yaymak” konusunda olumsuz fikir (2,98) beyan etmişlerdir (Tablo 7).

	Ortalama	Std. Sapma
Toplunun alışık olmadığı fikirleri dile getirmek	3,75	1,18
Toplunun sarsıcı bulabileceği düşünceleri dile getirmek	3,10	1,32
Yeni bir dini görüşü övmek ve yaymak	2,98	1,44
Meşru görülen bir amaca ulaşmak için silahlı bir eylemi övmek veya önermek	1,88	1,30

Tablo 7: İfade özgürlüğünün unsurlarının tanınması

4.2.2. TÜRKİYE’DE İFADE ÖZGÜRLÜĞÜNÜ KORUYAN MEVZUAT

Araştırmada katılımcı öğrencilere ifade özgürlüğünün unsurlarından Türkiye Cumhuriyeti Anayasası’nda koruma altına alınan düzenlemeler sorulmuş ve bu konudaki farkındalıkları sorgulanmıştır. Araştırmada sorulan düzenlemelerin tümü Türkiye Cumhuriyeti Anayasası şemsiyesi altında koruma altına alınmışken öğrencilerin düşük bir kısmının bunun bilincinde olduğu görülmüştür (Tablo 8).

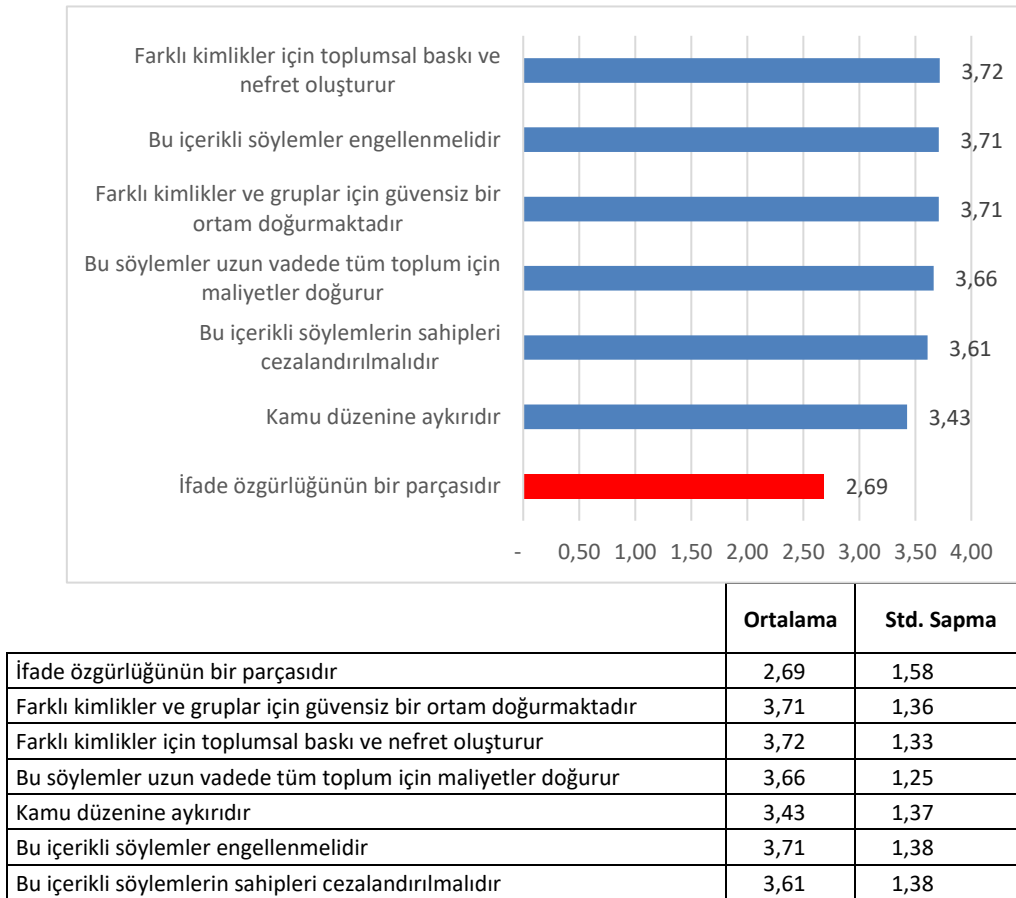
	n	%
Özel hayatın gizliliği (20. madde)	193	88%
Kişinin onur ve şerefine alçaltıcı yayın yapırsa düzeltme yaptırabilme hakkı (32. madde)	174	79%
Dini inanç ve kanaatlerini açıklamaya zorlanamama (24. madde)	170	77%
Düşünce ve görüşlerini söz, yazı, resim veya başka yollarla açıklama ve yayma hakkı (26. madde)	142	65%
Düşünce ve görüşlerini açıklamaya zorlanamama (25. madde)	141	64%
Zamanında ve doğru haber alma özgürlüğü (26. madde)	124	56%
Kişinin şöhretinin korunması (26. madde)	80	36%
Önceden izin almaksızın gösteri yürüyüşü yapabilme hakkı (34. madde)	65	30%
Önceden izin almaksızın broşür ve ilan basıp dağıtabilme (29. madde)	52	24%
Önceden izin almaksızın gazete ve dergi yayınlatabilme (29. madde)	51	23%
Önceden izin almaksızın dernek kurabilme hakkı (33. madde)	49	22%

Tablo 8: Türkiye Cumhuriyeti Anayasası’nda ifade özgürlüğünün korunması

Anayasal haklar konusunda, “özel hayatın gizliliği”, “dini inanç ve kanaatleri” ya da “düşünce ve görüşlerini” açıklamaya zorlanamama gibi ifade özgürlüğünün aktif olarak değil ancak gizli tutma, ifade etmeme haklarının öğrenciler tarafından bilinmesine karşın hükümet ve resmi makamlardan önceden izin almadan gösteri ve yürüyüş yapabilme, yayın çıkarabilme veya dernek kurabilme haklarının Anayasa tarafından korunduğunun bilinmediği görülmüştür. Görüşmeler sırasında bu hakların önceden izin almaksızın kullanılabilmesinin Anayasal koruma altında olmasının şaşkınlıkla karşılandığı gözlemlenmiştir.

4.2.3 NEFRET SÖYLEMİ

Araştırmaya katılan öğrencilere 5'li Likert ölçeği kullanılarak (1=kesinlikle katılmam, 5= kesinlikle katılıyorum) ırk, renk, milliyet, etnik köken, din ve inanç, cinsiyet, cinsel yönelim ya da kimlik, yaş, engellilik ve diğer farklılıkları nedeniyle bir kişi ya da gruba yönelik saldırgan, aşağılayıcı, korkutucu ve düşmanca bir ortam oluşturan söylemler hakkındaki yaklaşımları sorulmuştur. Soruların iç tutarlılığı ve güvenilirliğini ölçmek amacıyla bulunan Cronbach'ın Alpha değeri 0,74 olmuştur ve bu bakımdan anketin iç tutarlılığına sahip olduğu görülmüştür. Öğrencilerin nefret söyleminin ifade özgürlüğünün bir parçası olduğu savını kabul etmedikleri ancak beklenen ölçüde de reddetmedikleri görülmüştür (2,69). Öte yandan, öğrenciler nefret söyleminin farklı kimlikler için toplumsal baskı ve nefret oluşturduğu (3,72) ve bu kimlikleri için güvensiz bir ortam doğurduğu (3,71) konusunda bilinçlidirler. Öğrenciler nefret söylemi oluşturan içeriklerin sahiplerinin cezalandırılmasından çok bu tür söylemlerin engellenmesi gerektiğini belirtmektedirler (Şekil 6).

Şekil 6: Nefret söylemi ve etkisi

İrk, renk, milliyet, etnik köken, din ve inanç, cinsiyet, cinsel yönelim ya da kimlik, yaş, engellilik ve diğer farklılıkları nedeniyle bir kişi ya da gruba yönelik saldırgan, aşağılayıcı, korkutucu ve düşmanca bir ortam oluşturan söylemleri ifade özgürlüğünün bir parçası olarak gören öğrencilerin kendilerini nasıl tanımladıklarına bakıldığında sadece kendini “hoşgörülü” olarak tanımlayan öğrenciler ile anlamlı bir bağ kurulabilmektedir (Tablo 9). Bu sonuç öğrencilerin hoşgörü ile nefret söylemi arasındaki ayrımı henüz tam olarak ayırt edemedikleri düşüncesini doğurmaktadır.

	Katsayılar	Standart Hata	P-değeri
Kesişim	1,910223	0,607067	0,001888
Hoşgörülü	0,343957	0,113713	0,002794
Açık fikirli	-0,24311	0,124427	0,052034
Demokrat	-0,06292	0,107622	0,559421
Milliyetçi	-0,14426	0,088156	0,103228
Mukaddesatçı	0,135427	0,080769	0,095064
İlerici	0,172211	0,1197	0,151708

Tablo 9: Nefret söylemi ile kimlik arasındaki ilişki

4.2.4 SOSYAL MEDYA İFADE ÖZGÜRLÜĞÜ

Araştırmaya katılan öğrencilerin çoğunluğu sosyal medyada ifade özgürlüğünün yeteri kadar korunmadığını düşünmektedirler (%66) ve öğrencilerin yarıdan fazlası (%51) sosyal medyada paylaşım yaparken endişe duyduklarını ifade etmektedirler (Tablo 10).

	Evet		Hayır		Fikrim yok	
	n	%	n	%	n	%
Sosyal medyada ifade özgürlüğünün yeteri kadar korunduğunu düşünüyor musunuz?	42	19%	145	66%	33	15%
Sosyal medyada paylaşımda bulunurken herhangi bir kaygı duyuyor musunuz?	112	51%	84	38%	24	11%

Tablo 10: Sosyal medyada ifade özgürlüğünün korunması ve paylaşım yaparken endişe duyma

Öte yandan, öğrencilere sosyal medyada ifade özgürlüğüne yönelik tehditlerin arasında hangisini en ciddi buldukları sorulduğunda “yanlış haber yayma” ve “kişisel verilerin çalınması” konusundaki endişelerin sosyal medyada sansür uygulanmasından daha yüksek olduğu görülmüştür. Bir öğrenci “Özellikle COVID-19 pandemisi gibi kriz dönemlerinde, yanlış bilgilerin yayılması büyük zararlara yol açabilir. Yanlış haberlerin yayılması, sosyal medya platformlarına olan güveni zedeleyebilir” şeklinde gözlemini dile getirmiştir. Nefret söylemi ve ayrımcılık içeren kısıtlamalar ise öğrencilerin görece düşük bir kısmı tarafından sosyal medyada ifade özgürlüğüne karşı öncelikli tehdit olarak algılanmaktadır (Tablo 11).

	n	%
Yanlış haber yayma	83	38%
Kişisel verilerin çalınması	57	26%
Sansür	33	15%
Nefret söylemi	25	11%
Ayrımcılık içeren kısıtlamalar	22	10%
	220	100%

Tablo 11: Sosyal medyada ifade özgürlüğüne karşı en ciddi tehdit

Sosyal medyaya yönelik özel bir düzenleme yapılması hakkındaki düşünceleri sorulduğunda öğrencilerin büyük bir çoğunluğunun (%59) böyle bir düzenlemenin haklarını koruyacağını düşündüğü ortaya çıkmaktadır. Bir öğrenci yasal düzenlemeye gereksinim duyulmasını şöyle

açıklamıştır:

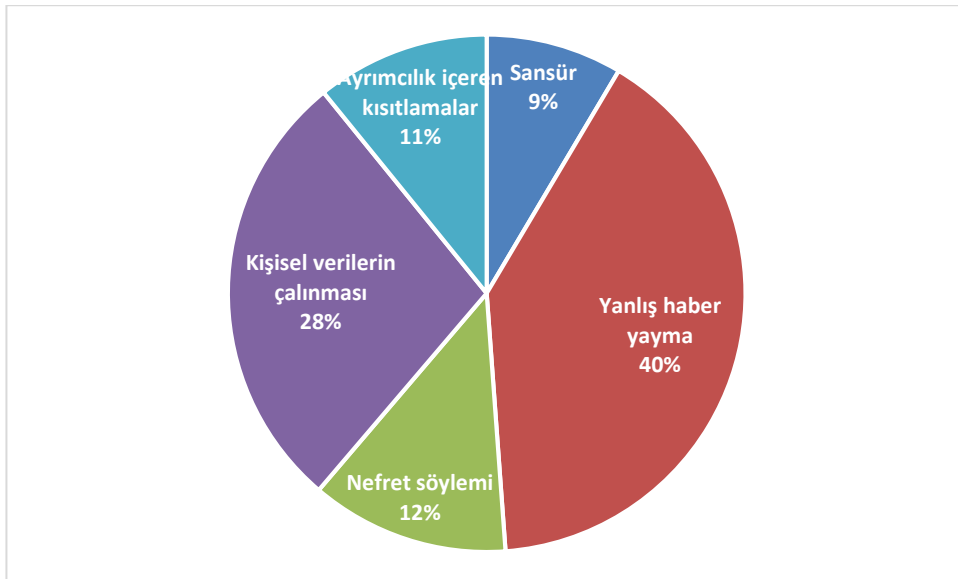
Sosyal medya platformları, nefret söylemi ile mücadelede yetersiz kalabilir. Platform kurallarının etkisizliği veya tutarsız uygulanması, nefret söylemlerinin yayılmasına neden olabilir. Kişisel verilerin çalınması, kullanıcıların gizliliğini ihlal eder ve büyük güvenlik endişelerine yol açar.

Öğrencilerin görece düşük bir kısmı sosyal medyaya yönelik düzenleyici bir mevzuatın ifade özgürlüğünü kısıtlayacağı (%19), sansürü arttıracığı (%11) veya kendisini rahatsız edeceğini (%9) belirtmektedirler (Tablo 12).

	<i>n</i>	%
Haklarımı korur	129	59%
İfade özgürlüğümü kısıtlar	41	19%
Sansürü artırır	30	14%
Beni rahatsız eder	20	9%
	220	100%

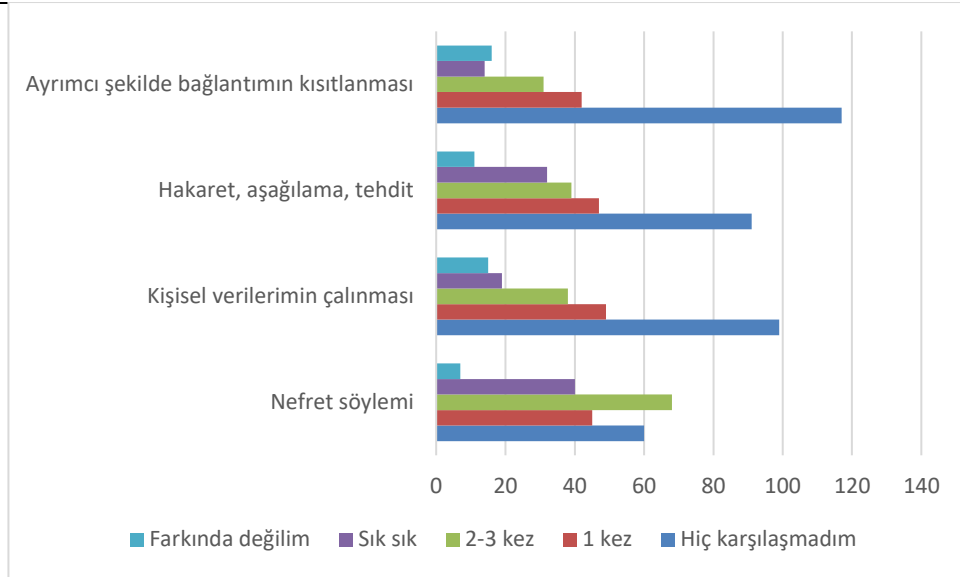
Tablo 12: Sosyal medya düzenlenmesine ilişkin özel bir yasanın etkisi

Sosyal medyaya yönelik özel bir düzenleme yapılmasının haklarını koruyacağını düşünen öğrencilerin çoğunluğunun sosyal medyada ifade özgürlüğüne yönelik en ciddi tehdidin “yalan haber yayma” olduğunu düşünenlerden (%40) olduğu görülmüştür. Yalan haber yayılmasından endişelenenleri ise “kişisel verilerin çalınması”ndan endişelenenler (%28) izlemektedir (Şekil 7).

Şekil 7: İfade özgürlüğüne yönelik tehditler ve sosyal medya düzenlemesi (Yasal düzenlemeyi savunanlar)

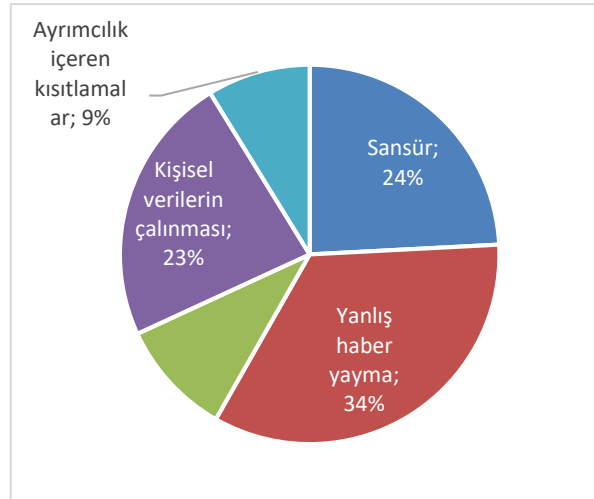
Sosyal medyada ifade özgürlüğünü ihlal eden davranışlar arasından öğrencilerin en çok “nefret söylemi” ile “hakaret, aşağılama ve tehdit” ile karşılaştıklarını bildirmişlerdir (Şekil 8).

	Hiç karşılaşmadım	1 kez	2-3 kez	Sık sık	Farkında değilim
Nefret söylemi	60	45	68	40	7
Kişisel verilerimin çalınması	99	49	38	19	15
Hakaret, aşağılama, tehdit	91	47	39	32	11
Ayrımcı şekilde bağlantının kısıtlanması	117	42	31	14	16

Şekil 8: Sosyal medyada ifade özgürlüğünü ihlal eden eylemlerle karşılaşma sıklığı

Öte yandan sosyal medyaya yönelik özel bir düzenleme yapılması hakkında endişeleri olan öğrencilerin çoğunlukla sosyal medyada ifade özgürlüğüne yönelik en ciddi tehdidin “yalan haber yayma” olduğunu (%34) ve sansür olduğunu (%24) düşünen öğrenciler olduğu tespit edilmiştir (Şekil 9).

Şekil 9: İfade özgürlüğüne yönelik tehditler ve sosyal medya düzenlemesi (Yasal düzenlemeden endişe duyanlar)

4. TARTIŞMA

Yukarıda da belirtildiği gibi bu araştırma üç hipotezi test etmeyi amaçlamaktadır. Bunların ilkinin “üniversite öğrencileri sosyal medyayı etkin şekilde kullanmaktadırlar” hipotezi oluşturmaktadır. Bu hipotezi test etmek amacıyla katılımcıların sosyal medyada geçirdikleri süre, sosyal medyada açık kimlikleriyle mi gizlenerek mi yer aldıkları, sosyal medyayı kullanım amaçları ve sosyal medyada yaptıkları paylaşımlar sorgulanmıştır. Araştırmaya katılan öğrencilere yöneltilen ilk soru sosyal medya kullanma sıklığı üzerine olmuştur. Bu amaçla her bir katılımcının değişik sosyal medya araçlarında geçirdiği sürelerin toplamı hesaplanmış ve 6,77 (6 saat 46 dakika) ortalamasına ulaşılmıştır. Bu süre Türkiye geneli için hesaplanmış olan günlük ortalama 3 saat 47 dakikalık sosyal medya kullanımının oldukça üzerindedir. Bu bakımdan öğrencilerin toplum genelinden çok daha aktif sosyal medya kullanıcısı olduklarını söylemek mümkündür.

Öğrencilerin sosyal medya platformlarında açık kimlikleriyle mi gizli olarak mı yer aldıklarını ölçmek için her bir sosyal medya platformunda açık kimlikle yer almak 10 puan olarak değerlendirilmiş ve ortalamanın 5’in üzerinde olması beklenmiştir ancak bir sosyal medya platformunda açık kimlikle yer alma ortalaması 4,43 çıkmıştır. Öğrencilerin cevaplarından sosyal medya platformlarında gizli kimlikle yer almalarının nedeninin düşüncelerini açıklamaktan korkmaları değil daha çok kişisel verilerinin çalınmasından endişelenmeleri olduğu anlaşılmıştır.

Sosyal medyayı her gün bu kadar uzun süre kullanan öğrencilerin bu kullanımlarının etkinliğini anlamak amacıyla sosyal medyayı ne amaçla kullandıkları sorulmuştur. Öğrencilerin sosyal medyayı daha çok haber almak, toplumsal ve siyasal görüşlerini paylaşmak amaçlarıyla kullanmış olmaları beklenmiştir. Sonuçlar öğrencilerin bilgiye erişim, düşüncelerini oluşturmaları ve yaymalarında sosyal medyanın önemini ortaya koymaktadır. Yine sosyal medyayı yoğun olarak kullanan öğrencilerin bu kullanımlarının sırasında yapmış oldukları paylaşımların içeriğine bakılmıştır. Öğrencilerin sosyal medyayı etkin şekilde kullandıklarının ölçülmesi amacıyla önemli gördükleri haber ve linkleri, düşünce ve görüşlerini ya da diğer kişilerin düşünce ve görüşlerini paylaşmış olmaları beklenmiştir. Veriler ışığında İstanbul Esenyurt Üniversitesi ölçeğinde üniversite öğrencilerinin sosyal medyayı kullanma amaçları ve paylaşımları bakımından sosyal medyayı etkin kullandıkları görülmüştür ve birinci hipotez kabul edilmiştir (Tablo 13).

Araştırmanın ikinci hipotezi “üniversite öğrencilerinin ifade özgürlüğü konusunda farkındalıkları olduğu” üzerinedir. Bu hipotezi test etmek amacıyla öğrencilerine ifade özgürlüğünün unsurlarını tanınması, ifade özgürlüğünü koruyan Anayasal düzenlemeler hakkında farkındalık, ifade özgürlüğünün önemi hakkındaki yaklaşımları ile nefret söylemi hakkındaki bilgi ve yaklaşımları hakkında sorular yöneltilmiştir.

H	Konu	Amaç	Beklenti	Değer	Tam Puan	Hipotezin Kabul	
1.1	Kullanılan sosyal medya araçları	Sosyal medya araçlarının kullanım sıklığı	Günde 3:45 saatten çok	Kullanım süresi / Toplam cevap	24	3,5/24	6,77
1.2	Kullanılan profil	Kullanıcıların sosyal medyada açık ya da kapalı profil kullanımı	Açık	(Beklenen cevap x 10) / Toplam cevap	10	5/10	4,43
1.3	Sosyal medya kullanma amacı	Sosyal medyayı haber alma, verme ve görüşleri ifade etme amacıyla kullanım	Haber almak, toplumsal ve siyasal görüşlerimi paylaşmak	(Beklenen cevap x 10) / Toplam cevap	10	5/10	7,64
1.4	Sosyal medya paylaşımları	Sosyal medyayı haber verme ve görüşlerini ifade etmek için kullanım	Önemli gördüğüm haber ve linkleri, düşüncelerim ve görüşlerim, diğer kişilerin düşünceleri ve görüşleri	(Beklenen cevap x 10) / Toplam cevap	10	5/10	5,5

Tablo 13: Öğrencilerin sosyal medyayı etkin kullanımı (Hipotez 1)

İfade özgürlüğünün tanımı hakkında bilgileri ve farkındalıkları ölçüldüğünde öğrenciler ifade özgürlüğünün toplumun alışık olmadığı ve sarsıcı bulabileceği fikirleri ve düşünceleri dile getirmeyi kapsadığının farkında oldukları ayrıca toplumun tepkili olduğu yeni bir dini görüşü övmek ve yaymanın da ifade özgürlüğü kapsamına girdiğini kabul etmekte oldukları görülmüştür. Öğrenciler ifade özgürlüğünün sınırlarını oluşturan silahlı bir eylemi övmek veya önermeyi beklediği gibi reddetmişlerdir. Bu çerçevede öğrencilerin AİHM'nin de yukarıda örnekleri verilen davalarda kabul ettiği ölçütlere göre ifade özgürlüğünün unsurlarını tanıdıkları ve kapsamı hakkında farkındalıklarının olduğu kabul edilmiştir. Öğrencilerin verdikleri cevaplardan ifade özgürlüğünün kişisel ve toplumsal gelişim, demokratik toplumun gelişmesi ve korunması, hoşgörünün gelişmesi ve önyargıların kırılması ile çoğulcu bir toplum bakımından önemli olduğunu düşündükleri kabul edilmiştir. Bu çerçevede kamusal alan kuramı savunucularının savlarına uygun şekilde sosyal medyanın kamusal alanın modern uzantısı olduğu konusunda da bir algılama mevcuttur. Ancak, öğrencilerin ırk, renk, milliyet, etnik köken, din ve inanç, cinsiyet, cinsel yönelim ya da kimlik, yaş, engellilik ve diğer farklılıkları nedeniyle bir kişi ya da gruba yönelik saldırgan, aşağılayıcı, korkutucu ve düşmanca bir ortam oluşturan söylemleri ifade özgürlüğünün bir parçası olarak görmekte oldukları ortaya çıkmaktadır. Bu durum, toplum ve öğrenciler arasında nefret söyleminin tam ve kapsamlı olarak tanıtılamamış olması, nefret söyleminin toplumdaki yıkıcı etkilerinin teşhir edilememiş olmasına bağlanabilir. Bu koşullar altında hoşgörülü olmak adına öğrenciler nefret söylemine yaklaşımlarını etkileyebilmektedir. Öte yandan, öğrencilerin ifade özgürlüğüne ilişkin anayasal düzenlemeler hakkındaki bilgileri ölçüldüğünde ifade özgürlüğü kapsamında Anayasa'da korunan hakların tanınmadığı ortaya çıkmaktadır. Bu durum gençlerin ve öğrencilerin ifade özgürlüğünü tanıdıkları ve önem verdikleri ancak haklarının hukuksal olarak korunması hakkında ilgisiz oldukları sonucuna götürmektedir. Öğrenciler özellikle önceden izin almaksızın gösteri yürüyüşü yapabilme, broşür ve ilan basıp dağıtabilme, gazete ve dergi yayınlatabilme ile dernek kurabilme haklarının Anayasal koruma altında olduğunun farkında değildirler. Bu bulgular gündelik hayatta ifade özgürlüğünü ihlal eden

Öğrencilere 2. hipotez ile ilgili yöneltilen sorular sonucunda her ne kadar Anayasal hakları hakkında tam bilgili değillerse de ifade özgürlüğünü tanıdıkları kabul edilmiştir (Tablo 14).

H	Konu	Amaç	Beklenti	Değer	Tam Puan	Hipotezin Kabulü	
2.1	İfade özgürlüğünün önemi	İfade özgürlüğünün kişisel ve toplumsal gelişim için önemi hakkındaki görüş (6 unsur)	Önemli bulma (5)	(Toplam Puan x 10)/30	10	5/10	8,46
2.2	İfade özgürlüğünün bilinmesi	İfade özgürlüğü tanımının öğelerini tanıma (6 öğe)	İlk 3 öğeyi kabul (5) - son öğeyi ret (1)	(İlk 3 puanToplamı-4. öğe)x10/12)	10	5/10	6,63
2.3	İfade özgürlüğünün Anayasal korunması	İfade özgürlüğü kapsamında Anayasada korunan hakların bilinmesi (14 hak)	Evet	(Evet sayısı x 10)/14	10	5/10	4,03
2.4	Nefret Söyleminin tanınması	Nefret söylemi tanımına giren eylemler hakkında düşüncelerin öğrenmesi (7 öğe)	İlk öğeyi ret (1) - diğer 6 öğeyi kabul (5)	(Son 6 puan Toplamı-1. öğe)x10/37)	10	5/10	5,17

Tablo 14: İfade özgürlüğünün unsurlarının ve kapsamının tanınması (Hipotez 2)

Araştırmanın 3. hipotezi “Öğrenciler sosyal medyada ifade özgürlüğünün korunmasına önem veriyorlar” şeklindedir. Bu çerçevede öğrencilerin sosyal medya kullanırken ifade özgürlüğüne sahip olup olmadığı hakkındaki düşüncesi, sosyal medyada özgürce paylaşımda bulunup bulunmadığı, sosyal medyada tehdit olarak gördüğü unsurlar, ifade özgürlüğünü ihlal edici eylemlerle karşılaşma sıklığı ile yapılacak yeni bir sosyal medya düzenlemesinin sosyal medyada ifade özgürlüğüne etkisi hakkındaki düşünceleri sorulmuştur. Araştırmaya katılan öğrencilerin %66’sı sosyal medyada ifade özgürlüğünün yeteri derecede korunmadığını düşünmektedir ancak katılımcıların %51’i sosyal medyada paylaşım yaparken kaygı duymadığını ifade etmiştir. Sosyal medyada paylaşım yaparken kaygı duyanların oranının ifade özgürlüğünün korunmadığını düşünenlerden düşük olması bazı öğrencilerin ifade özgürlüğünün korunmamasının kendilerini etkilemediğini düşünmesinden ve asıl kaygının kişisel verilerin çalınması olduğunu ortaya çıkarmaktadır. Bu cevaplara göre öğrenciler sosyal medyada ifade özgürlüklerinin güvence altında olduğunu düşünmemektedir ancak yarısı kaygı ve korku hissetmeden paylaşımda bulunabilmektedir. Öğrenciler sosyal medyada ifade özgürlüğünü ihlal eden eylemlere muhatap olduklarını belirtmişlerdir. Öğrencilere göre sosyal medyada en fazla karşılaşılan ifade özgürlüğü ihlali nefret söylemi olmuştur. Son olarak da öğrenciler sosyal medyanın düzenlenmesi amaçlı yapılacak bir yasal düzenlemeyi destekledikleri görülmektedir. Bu sonuç, öğrencilerin hükümet tarafından yapılacak bir yasal düzenlemenin ifade özgürlüğünü baskılama, sansürleme gibi sonuçlar doğuracağını düşünmediklerini ve asıl kaygıları olan kişisel verilerin çalınmasına karşı önlem olacağını düşündüklerini ortaya çıkarmaktadır. Araştırmaya katılan öğrenciler sosyal medyaya yönelik genel bir düzenlemenin ifade özgürlüğüne olumsuz etkisi olacağı kaygısını dile getirmemektedirler ve bu konuda kaygısız görünmektedirler. Bu çerçevede öğrencilerin sosyal medyada ifade özgürlüğünün korunmasına önem verdikleri hipotezi reddedilmiştir (Tablo 15).

H	Konu	Amaç	Beklenti	Değer	Tam Puan	Hipotezin Kabulü	
3.1	Sosyal medyada ifade özgürlüğü	Sosyal medya kullanıcısının ifade özgürlüğünün korunması	Hayır	(Evet sayısı x 10)/Toplam	10	5/10	1,91
3.2	Sosyal medyada ifade özgürlüğü	Sosyal medya kullanıcısının özgürce paylaşımda bulunabileceğini düşünmesi	Evet	(Evet sayısı x 10)/Toplam	10	5/10	5,09
3.3	Sosyal medyada ifade özgürlüğüne karşı eylemlerle karşılaşma	Sosyal medya kullanıcısının ifade özgürlüğünü ihlal edici eylemlerle karşılaşma sıklığı (4 ihlal)	Hiç karşılaşmadım	(Beklenen cevap x 10) / Toplam cevap	10	5/10	4,17
3.4	Sosyal medya düzenlemesinin etkisi	Hükümet tarafından yapılacak yeni bir sosyal medya düzenlemesine kullanıcının ifade özgürlüğünü kısıtlayıcı etkisi olmasından endişe duyması	İfade özgürlüğümü kısıtlar, sansürü artırır, Beni rahatsız eder	(Beklenen cevap)x10/Toplam cevap	10	5/10	4,10

Tablo 15: Öğrenciler sosyal medyada ifade özgürlüğünün korunmasına önem veriyorlar (Hipotez 3)

5. SONUÇ

İfade özgürlüğü kişisel ve toplumsal gelişimde kilit öneme sahip en temel hak ve özgürlüklerinden biridir. İfade özgürlüğü doğru ve sansürsüz haber alma, fikir ve düşünceleri özgür bir şekilde iletebilme haklarını kapsar. Bu çerçevede ifade özgürlüğünün kullanımında yalnızca sözlü değil basın-yayın, gösteri, semboller ve giyim gibi kendini ifade etme yolları da kullanılabilir. Günümüzde sosyal medya bireylerin en fazla zaman geçirdiği, bilgi ve düşünce paylaştığı alanların başında gelmektedir. Bu bakımdan özellikle gençlerin ve öğrencilerin kendi kişisel gelişimleri ve topluma katkıları bakımından sosyal medyada ifade özgürlüğünün korunması önem arz etmektedir. İstanbul Esenyurt Üniversitesi öğrencileri ile anket ve yüz yüze görüşmeler yöntemleriyle yapılan bu araştırma Türkiye’de üniversite öğrencilerinin sosyal medyada ifade özgürlüğü konusundaki görüş ve deneyimlerini ortaya koyma amacı taşımaktadır. Bu araştırma öğrencilerin yoğun ve etkin bir şekilde sosyal medya kullandıklarını ve ifade özgürlüğü konusunda farkındalık sahibi olduklarını doğrulamış ancak öğrencilerin sosyal medyada ifade özgürlüğünün korunmadığını düşünmektedirler ve sosyal medyanın yasal olarak düzenlenmesini desteklemektedirler. Öğrencilerin sosyal medyada haklarının ihlal edilmesi üzerine endişeleri daha çok kişisel verilerinin çalınması yönünde olduğu, görüş ve düşüncelerini paylaşırken endişe duymadıkları anlaşılmıştır.

Bu araştırma sonucunda üniversite öğrencilerinin ifade özgürlüğü konusunda bilgi sahibi oldukları ancak Anayasal haklarının farkında olmadığı ortaya çıkmıştır. Ayrıca öğrencilerin kendilerini hoşgörülü olarak tanımlamaları ile nefret söylemine hoşgörülü yaklaşımı

karıştırdıkları da görülmüştür. Bu bakımdan üniversite öğrencilerine yönelik sosyal medyada karşılaşılan tehditler ve ifade özgürlüğü hakkında bilgilendirici programlar yürütülmesinin faydalı olacağı düşünülmektedir. Ayrıca yazında eksikliği görülen üniversite öğrencilerinin sosyal medya kullanımları ve ifade özgürlüğü konusunda Türkiye’de ve uluslararası alanda daha fazla çalışma yapılmasının gerekli ve faydalı olacağı anlaşılmaktadır.

TEŞEKKÜR

Bu anket çalışması İstanbul Esenyurt Üniversitesi İnsan Hakları dersi öğrencilerinin katkılarıyla yürütülmüştür.

FUNDING / FON DESTEĞİ

Bu çalışma İstanbul Esenyurt Üniversitesi tarafından Bu çalışma, BAP-2022/01-A numaralı Bilimsel Araştırma Projesi olarak desteklenmiştir.

ETİK BEYAN

Bu anket İstanbul Esenyurt Üniversitesi Etik Kurulu’ndan 17 / 02 / 2022 tarih E-12483425-299-13556 sayılı izniyle yürütülmüştür.

Yazar bu makalede araştırma ve yayın etiğine bağlı kalındığını, Kişisel Verilerin Korunması Kanunu’na ve fikir ve sanat eserleri için geçerli telif hakları düzenlemelerine uyulduğunu ve herhangi bir çıkar çatışması bulunmadığını belirtmiştir.

KAYNAKÇA

- AİHM (1976). Handyside v. the U.K. Application no. 5493/72 (ECtHR (Plenary) judgement of 7 December 1976).
- AİHM (1986). Lingens v. Austria, Application no. 9815/82 (ECtHR (Plenary) judgement of 8 July 1986).
- AKÇA, E. B., SAYIMER, İ., SALI, J. B., ve BAŞAK, B. E. (2014). Okulda siber zorbalığın nedenleri, türleri ve medya okuryazarlığı eğitiminin önleyici çalışmalardaki yeri. *Elektronik Mesleki Gelişim ve Araştırmalar Dergisi*, 2(2), 17-30.
- ALEGRE, S. (2017). Rethinking freedom of thought for the 21st century. *European Human Rights Law Review* (3), 221-233.
- ARENDT, H. (1976). *The origins of totalitarianism*. San Diego: A Harvest Book.
- ARENDT, H. (1988). *The human conditions*. Chicago: The University of Chicago Press.
- AVŞAR, B. ve VARİŞ, M. (2022). Sosyal Medyada Nefret Söylemi. *TRT Akademi* 7(14), 349-359.
- BALKIN, J. (2018). Free speech is a triangle. *Columbia Law Review*, 118(7), 2011-2055.
- BANKLER, Y. (2006). *The Wealth of Networks: How Social Production Transforms Markets and Freedom*. New Heaven: Yale University Press.
- BAYRAKTUTAN vd. (2014.) Siyasal İletişim Sürecinde Sosyal Medya ve Türkiye’de 2011 Genel Seçimlerinde Twitter Kullanımı. *BİLİG* 68, s. 59-96.
- BİLGE, R. (2016). Sosyal Medyada Nefret Söyleminin İnşası ve Nefret Suçlarına İlişkin Yasal Düzenlemeler. *Yeni Medya* 1, 1-14.
- BİNARK, M. (2007). *İnternet: Kamusal Alan mı? Özel Alan mı?* Ankara: Ütopya Yayınevi.
- COUNCIL OF EUROPE, COMMITTEE OF MINISTERS (1997). Recommendation No. R (97) 20, of the Committee of Ministers to Member States on “hate speech”, adopted by the Committee of

- Ministers on 30 October 1997 at the 607th meeting of the Ministers' Deputies, Scope, Section 2.
- DEMİR, S. (2023). Dr. Öğr. Üyesi Dinçer: Sosyal Medyada Nefret Söylemi Gençleri Etkisi Altına Alıyor. Erişim tarihi: 09.07.2025 <https://www.omu.edu.tr/tr/icerik/haber/dr-ogr-uyesi-dincer-sosyal-medyada-nefret-soylemi-gencleri-etkisi-altina-aliyor>
- DEMİRTAŞ, Ş. (2019). İfade hürriyetinin yeni kullanım alanları: Yeni medya ve sosyal medya (Yüksek Lisans Tezi) Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- ELSA INTERNATIONAL. (2020). Freedom of expression online report 2019/2020. Brussels: ELSA International.
- ERDOĞAN, E. (2021). Dijital Okuryazarlık ve Siber Zorbalık: Ortaokul Öğrencilerine Yönelik Bir İlişkisel Tarama Araştırması. Uluslararası Alan Eğitimi Dergisi, 7(2), 61-76.
- FREEDOM HOUSE. (2021). Freedom on the Net 2021: The global drive to control big tech. Erişim tarihi: 15.08.2024 <https://freedomhouse.org/countries/freedom-net/scores?sort=asc&order=Total%20Score%20and%20Status>
- FUCHS, C. (2021). Social media: A critical introduction. London: Sage.
- GRACIYAL, D. & VISWAM, D. (2018). Freedom of expression in social media: A political perspective. International Journal of Multidisciplinary, 3(1), 110-113.
- GÜRKAN, H., ATABAY, E. ve GEZGİN, D. M. (2022). Lise öğrencileri arasında dijital şiddet: siber zorbalık, akıllı telefon bağımlılığı ve medya okuryazarlık arasındaki ilişki. Trakya Eğitim Dergisi, 12(3), 1799-1820. <https://doi.org/10.24315/tred.1115385>
- HABERMAS, J. (2012). Kamusal alanın yapısal dönüşümü. İstanbul: İletişim Yayınları.
- İNCE ÖZER, E. (2016). İfade özgürlüğü ve demokrasi bağlamında Türkiye’de sosyal medya. (Yüksek Lisans Tezi) Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- KAKIZ, H. (2024). Sosyal Medyada Trollük ve Siyasal Katılımın Dönüşümü Youtube Örneği. Yeni Medya Elektronik Dergisi, 8 (3), 483-509.
- KARATAŞ, Ş., ve BİNARK, M. B. (2016). Yeni Medyada Yaratıcı Kültür: Troller Ve Ürünleri ‘Caps’ Ler. Trt Akademi, 1(2), 426-448.
- LA RUE, F. (2011). Report of the special rapporteur on the promotion and protection of the right to freedom of opinion and expression. 16 May 2011, HRC: Geneva.
- MATSUDA, M. (1993). Assaultive speech and academic freedom. M. Matsuda, C. Lawrence, R. Delgado & K. Crenshaw içinde, Words that wound: Critical race theory, assaultive speech, and the first amendment: New perspectives on law, culture, & society (ss. 17-51). New York: Westview Press.
- NAAB, T. (2012). The Relevance of People’s Attitudes Towards Freedom of Expression in a Changing Medya Environment. ESSACHESS. Journal for Communication Studies, 5(1), 45-67.
- ÖZDAMAR, K. (2003). Modern Bilimsel Araştırma Yöntemleri. Eskişehir: Nisan Kitabevi Yayınları.
- ÖZDEMİR, Z. (2019). Üniversite Öğrencilerinde Sosyal Medya Bağımlılığı. Beykoz Akademi Dergisi, 7(2), 91-105.
- PANDOW, I. (2019). Social Medya and Freedom of Expression: A Survey of College Students in Kashmir. International Journal of Scientific & Engineering Research, 10 (1), 2007-2075.
- PAPACHARISSİ, Z. (2010). A Private Sphere: Democracy in a Digital Age. Journal of Computer-Mediated Communication, 16(1), 60-72.
- PEKER, A. (2014). Sosyal Medya ve Kamusal Alanın Dönüşümü. Journal of Communication Theory

- PIERRE, M.-H. (2019). Social Medya and Identity Construction: A Reconstructive Analysis of the Use of Social Medya Among Haitian Students in Turkey. [Y. Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü].
- ROSEN, D. (2022). The Rise of a New Medya Paradigm. İçinde D. ROSEN. The Social Medya Debate: Unpacking the Social, Psychological, and Cultural Effects of Social Medya (s. 1-4). New York: Routledge.
- SABAH. (2022). Gülşen ne dedi, neden tutuklandı? Şarkıcı Gülşen İmam Hatip olayı nedir, imam hatipliler için ne söyledi? Sabah, 26 Ağustos 2022: <https://www.sabah.com.tr/yasam/gulsen-tutuklandi-sarkici-gulsen-imam-hatipliler-icin-ne-dedi-olayi-ne-neden-tutuklandi-6131665> adresinden alındı
- STATISTICA (2022). Most popular social networks worldwide as of January 2022. May 6, 2022. Erişim tarihi: 15.08.2024 <https://www.statista.com/statistics/272014/global-social-networks-ranked-by-number-of-users/>
- ŞEN, A. F. ve ŞEN, Y.F. (2015). Sosyal Medya, İletişim Hakkı Ve İfade Özgürlüğü Üzerine Bir Değerlendirme. Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 17(2), 122-136.
- TOPTAN, A.N. (2024). Suriyeli üniversite öğrencilerinin sosyal medyayı kullanma pratikleri (Yüksek Lisans Tezi) Harran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Şanlıurfa.
- TÜİK. (2023). Hanehalkı Bilişim Teknolojileri (BT) Kullanım Araştırması, 2023. 29 Ağustos 2023. Erişim tarihi: 15.08.2024 [https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Hanehalki-Bilisim-Teknolojileri-\(BT\)-Kullanim-Arastirmasi-2023-49407](https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Hanehalki-Bilisim-Teknolojileri-(BT)-Kullanim-Arastirmasi-2023-49407)
- VAN DIJCK, J. (2013). The culture of connectivity: A critical history of social media. Oxford: Oxford University Press.
- WE ARE SOCIAL & HOOTSUITE. (2023a). Digital 2023 April global statshot report. 27 April 2023 Erişim tarihi: 15.08.2024 <https://datareportal.com/reports/digital-2023-april-global-statshot>
- WE ARE SOCIAL & HOOTSUITE. (2023b). Digital 2023 Turkey January report. 13 February 2023 Erişim tarihi: 15.08.2024 <https://datareportal.com/reports/digital-2023-turkey>